

марковані образи національного характеру англійської лінгвокультури яскраво відображені у текстах англійських літературних казок. Наприклад, національна стереотипна риса *сміливості* репрезентована діями маскулінного казкового персонажа Е. Ленга: “*Then the prince said: ‘Why should she die? I am very strong, I will save her.’ And he set out to the sea-shore, where the dragon was to meet the princess*” [Lang 1901, с. 45].

Отже, гендерні стереотипи значною мірою характеризують образи національного характеру англійської лінгвокультури, оскільки будь-яка лінгвокультура включає стереотипізовані образи чоловіка та жінки з відповідними еталонними рисами та поведінкою (гендерними ролями). В результаті, основними гендерними стереотипами вважаємо образні стереотипи та стереотипи поведінки, тому в перспективі проведемо лінгвокультурний аналіз засобів творення образності, послуговуючись процедурами структурно-семантичного, лінгвокогнітивного, лінгвопоетичного аналізу та дискурсивними практиками.

Література

Арутюнян С.М. Нация и ее психический склад: научное пособие / С.М. Арутюнян. – Краснодар, 1966. – 323 с.
Белехова Л.І. Сучасний підхід до інтерпретації художнього тексту / Л. І. Белехова // Наук. вісник Херсонського держ. ун-ту. – Сер.: “Лінгвістика”. – Збірник наукових праць. – Вип. IV. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2006. – С. 288-292. *Левицький А.Е.* Засоби вираження категорії мітігації в англійській та українській лінгвокультурах / А. Е. Левицький [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mikks/2011_33/351_355.pdf *Левченко О.П.* Символи у фразеологічних системах української та російської мов: лінгвокультурологічний аспект: дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук: 10.02.01, 10.02.02 / Левченко Олена петрівна. – Львів, 2007. – 720 с. *Маслова В.А.* Когнитивная лингвистика: учебное пособие / В. А. Маслова. – Минск: ТетраСистемс, 2004. – 256 с. *Моргун Я.І.* Гендерні стереотипи в структурі психологічного портрета лідера / Я. І. Моргун // Проблеми сучасної психології. – Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Випуск 8, 2010. – С. 710-718. *Основи міжкультурної комунікації: учебник для вузов / Грушевицкая Т. Г., Попков В. Д., Садохин А. П.* – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2002. – 352 с. *Пугач Н.П.* Гендерні стереотипи в мовленнєвій етносвідомості мешканців різних регіонів сучасної України (на матеріалі асоціативного експерименту серед мешканців м.Сміли, м.Одеса, Черкаської обл. та регіональних мас-медіа) / Н. П. Пугач [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.s-journal.cdu.edu.ua/base/2008/v4/v4pp197-200.pdf> *Ярошевский М.Г.* Психология: учебное пособие для вузов / М. Г. Ярошевский. – М.: Академия, 2000. – 470 с. *Lang A.* The Violet Fairy Book / A. Lang. – Longmans, Green, and Co.: London, New York, 1901. – 388 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.gutenberg.org/ebooks

УДК 81'42: 46. 811.111

ДОСКОЧ І.О.

(Тернопільський національний економічний університет)

ГІПЕРРЕАЛЬНІСТЬ ЯК ФОРМА ХУДОЖНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті розглянуто поняття гіперреальності та гіпертексту. Простежено переплетіння реального з віртуальним, взявши за основу художню форму тексту. Досліджено принципи функціонування художнього тексту у форматі електронної комунікації та виокремлено базисні властивості художнього гіпертексту.

Ключові слова: гіперреальність, гіпертекст, художня комунікація, художній гіпертекст

Доскоч І.О. Гиперреальность как форма художественной коммуникации. В статье рассмотрено понятие гиперреальности и гипертекста. Также прослежено переплетение реального с виртуальным, взят за основу художественную форму текста. Исследованы принципы функционирования художественного текста в формате электронной коммуникации и выделены базисные свойства художественного гипертекста.

Ключевые слова: гиперреальность, гипертекст, художественная коммуникация, художественный гипертекст

Doskoch I.O. Hyperreality as a form of communication in fiction. The article deals with the terms hyperreality and hypertext. It detects the combination of real and virtual on the base of fictional text. Also are investigated functional principals of fictional text in e-communication. Characteristic features of fictional hypertext are depicted.

Key words: hyperreality, hypertext, e-communication, fictional hypertext

Динамічна модифікація сучасного інформаційного простору відзеркалює гіперрозвиток сучасних технологій. Перед дослідниками відкривається обширна площина аналізу нового симбіозу: людини і машини, а точніше – людського розуму та машини.

Мета статті – дослідити принципи функціонування художнього тексту у форматі електронної комунікації, де художній гіпертекст – форма художнього стилю мовлення.

Науковці, що працюють у царині лінгвістики тексту, наголошують на актуальності вивчення гіпертексту крізь призму антропоцентричності [Панфилова 2009, с. 3], та підкреслюють

зростання значимості віртуальної реальності в житті людини [Злобина 2011, с.3].

Дослідженню лінгвістики гіпертексту присвятили свої праці Е. Дж. Аарсет, Дж. Д. Болтер, Дж. Д. Болгер, Дж. П. Лендов, Ю. Хартунг, О. В. Дедова, М. В. Масалова, С. С. Панфілова, П. І. Сергієнко, М. М. Субботіна, Л. О. Чернейко, Н. А. Шехтман, семіотики та теорії постмодернізму Дж. Барт, М. М. Бахтін, Ж. Бодрійяр, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, Ю. Крістева, Ж. Ф. Ліотар, Ю. М. Лотман, М. Фуко, У. Еко та ін.

У лінгвістичному дискурсі особливої уваги заслуговує переміщення тексту як “витвору мовленнєвого процесу” [Гальперин 2004, с. 27], “як елементу комунікативного акту” [Загнітко 2006, с. 43] у гіперпростір, що характеризує сучасну комунікативну ситуацію. Багатоманітний вплив гіперпростору на сприйняття людиною текстового повідомлення ще з середини ХХ ст. Зокрема, 1945 року В. Буш передбачив здатність гіпертексту “не лише схвильовувати людську уяву, а й відкрити можливість для епохального поступу людства” [Greco 1996, р. 86]. Д. Енгельбарт у 1963 році запропонував концепцію дослідження інтелекту. Він вважав, що комп’ютерною підтримкою людина може вдосконалити власні природні задатки. У праці “*A Conceptual Framework for the Augmentation of Man's Intellect*” (Технологія розширення можливостей людини) вчений закликав до ефективнішого використання верхнього рівня інтелекту, зокрема, уяви для структурування тексту [История коипютера 2010].

Внаслідок інформаційного насичення комунікаційного простору у ХХІ столітті, мовна картина світу значно урізноманітнілася. С. Харнад виокремив чотири етапи розвитку форм комунікації. Відповідно, сьогодні людство перебуває на четвертому рівні розвитку мовленнєвої діяльності [Harnad 1991, р. 40]. Першим, базовим, був етап формування мови як виду комунікаційного процесу. Далі слідували письмо і книгодрукування. Завершальним четвертим рівнем комунікації є електронна комунікація. За допомогою Інтернет ресурсів маємо змогу пришвидшити передачу письмового матеріалу. Інформаційний простір мережевого доступу надає можливість усім і одразу сприймати висловлену думку автора. Текст на папері для визначеного кола читачів трансформується в гіпертекст у просторі, що простягається без меж над усіма нами. С. Харнад впровадив для позначення цього явища новий термін – “*skywriting*”. Учений трактує його як “вимальовування знаків у повітрі, на небі” [Масалова 2003, с. 4].

Протиріччя між реальністю та гіперреальністю є очевидними, але не слід заперечувати їхній взаємозв’язок. Вийшовши з реальності, гіперпростір симулюється знаками реальності. Первісно термін “гіперреальність” був запропонований для опису таких умов, за яких відтворення реальності набуває більшої легітимності й переконливості, ніж реальні речі [Енциклопедія 2007, с. 99]. Поняття *гіперреальності* корелює з філософією постмодернізму, характерними ознаками якої є фрагментарність, непослідовність, принцип гри, зосередженість на аудиторії [Мережинская 2001, Сокол 2002, с. 77, Субботин 1993, с. 37, Nassan 1982, р. 296, Kafalenos 1992, р. 384]. Лінійний виклад матеріалу з прослідкованою структурою інформаційного потоку накладає певну обмеженість на повноцінну вербалізацію думки. Складність гіпертекстуального сюжету спричинює мисленнєву операцію читача, у процесі якої формується новий тип сприйняття реальності. Ознаками гіперреальності є відмова від лінійності, індивідуальна інтерпретація, розміщення ланцюга текстів з вільним позиціонування.

Термін “гіперреальність” запровадив у науковий дискурс французький філософ Ж. Бодрійяр. В своїй праці “Симулякри і симуляція” він висловлював твердження, що цей вид реальності є симулятивним, тобто являється праобразом, симуляцією реальності: “Реальне створюється з мініатюрних клітинок, матриць і записуючих пристроїв, з моделей управління і може бути відтворене незліченну кількість разів. Воно не зобов’язане більше бути раціональним, оскільки більше не порівнюється з певною ідеальною або негативною інстанцією. Воно тільки операціональне. Фактично, це вже нереальне, оскільки його більше не огортає уявне. Це гіперреальний, синтетичний продукт, випромінюваний комбінаторними моделями в безповітряний гіперпростір” [Baudrillard 1981]. Семантика слова губиться, не співвідноситься з попередньо усталеними поняттями. Гіперпростір видозмінює мовну систему, впливаючи на значення та поняття. Б. МакХейл трактує слова Ж. Бодрійяра як позначення переходу постмодерного суспільства у гіперреальність, де симуляція замінить реальність, а явище

симулякра, як підставного поняття, що широко поширюється [Baudrillard 1981], стане частиною суспільної свідомості [McHale 1989, p. 183].

Продовжимо досліджувати перплетіння реального з віртуальним взявши за основу художню форму тексту. Художня комунікація в Інтернет просторі відбувається за тими ж принципами, що і при читанні друкованої книги. Гіпертекстова література має всі ознаки позамережевої, а саме відтворення дійсності за допомогою образів, символів, естетико-збагачене мовлення, експресія, відсутня певна регламентація використання засобів. Визначальна її риса – суб'єктивізм розуміння та відображення (індивідуальне світобачення, світовідчуття і, відповідно, світовідтворення автора спрямоване на індивідуальне світосприйняття та інтелект читача). Наголосимо на ключовому моменті їхнього розмежування: гіпертекстовому твору властива специфічна структура організації тексту. Людина у співпраці з комп'ютерними технологіями розвиває свій власний інтелект, мислення, уяву, принципи та особливості логіко-мисленнєвого моделювання. Можливість розширити межі “книжкового” письма М. Субботін покладає на функцію нелінійності письма: “Нелінійне письмо, розриваючи одномірність тексту, надає простір рухові думки, надає їй змогу рухатися в різних напрямках, здійснювати переходи в інші виміри” [Субботин 1993, с. 34].

У процесі художньої комунікації адресант передає певне інформаційне повідомлення адресату. Сприйняття надісланого інформаційного потоку залежить не лише від творця тексту, але і від засобів через які подається текст. Тобто, існує велика різниця сприйняття між читачем книги у друкованому варіанті та читачем гіперкниги (електронної збірки гіпертекстів). Кожен вид подачі інформації реципієнту створює свій конкретний тип художнього сприйняття. Реципієнт гіпертекстової літератури обирає власне трактування образів, опрацювання знаків поданих автором серед множинності вибору та чисельності посилань до інших текстів.

Розглядаючи гіпертекст у сфері художньої комунікації, відзначимо, що традиційний текст допускає лише одну форму організації знання, а саме лінійну, де кожен інформаційний щабель пов'язаний як з попереднім, так і з наступним. На думку І. Кузнецова, гіпертекстом характеризується вид зв'язку між складовими елементами тексту: тут будь-яка одиниця може бути безпосередньо пов'язана з будь-яким довільно взятим числом одиниць інформації [Толковий словар 1998, с. 134]. За дослідженнями П. Сергієнко, текст у гіперпросторі представляє новий, специфічний спосіб репрезентації мисленнєвих процесів, пов'язаних з освоєнням дійсності, що є особливим видом письмової комунікації за посередництвом комп'ютерних технологій і характеризується процесом нелінійного письма та читання [Сергиенко 2009, с. 3]. С. Чемеркін визначає поняття “гіпертекст” як “багаторівневу, розгалужену систему інформаційних блоків, у якій реципієнт має змогу самостійно вийти на будь-який інформаційний рівень” [Чемеркін 2009, с. 81].

О. Дедова на базі власно розробленої лінгвістичної концепції гіпертексту, трактує його як “текст певної структури, що передбачає можливість вибору послідовності виведення й читання інформації, тобто текст так званої нелінійної структури” [Дедова 2001, с. 24].

Знаковими у дослідженні гіпертекстової організації твору є праці Т. Нельсона, який ввів поняття “гіпертекст” та визначив його як “непослідовне письмо” (“non-sequential writing”) [Вікі-енциклопедія]. Винахідник передбачав у працях перспективи розвитку людства: зміни, мінливість, невизначеність, варіативність, неможливість – “це майбутнє майбутнього” [Nelson 1993, p. 56].

Художня література у первісному ідейному задумі покликана пробуджувати в людині творче начало. Художній гіпертекст навіть посилює цей процес, хоча частково змінює його динаміку. Найбільш важливими ознаками художнього гіпертексту є:

- _ читач сам обирає для себе ключове сплетіння текстів і таким чином видозмінює процес подачі інформації за власним баченням;
- _ інтерпретація дійсності індивідуальна;
- _ гіпертекст не має аналогу. Він є винятковим ланцюгом текстів з довільним порядком;
- _ процес художньої комунікації є суб'єктивним: читач не перевіряє факти на предмет дійсності, а створює власну дійсність;
- _ довготривале існування тексту поза часовими рамками (на відміну від новин);

_бачення читачем розвитку подій у тексті не заперечує закладеної автором концепції, а навпаки, доповнює, розширює та компонує її;

_автор переінтерпретовує факти з історичним підґрунтям;

_художня гіпертекстова організація не є визначальною силою масової свідомості.

Інтерпретація орієнтована на свідоме бачення картини світу;

_сюжет не існує у позасловесній формі, тобто є нереальним, а створюється за допомогою вербального опрацювання.

Гіпертекст, як художній засіб, реалізується не лише в роботі автора, а й у процесі співпраці автора та читача. Текст на друкованому носії переважно має одного автора, із запропонованим єдиним шляхом прочитання та осмислення матеріалу. Художній гіпертекст не має автора у традиційному розумінні. Читач, долучаючись до зміни компонентів гіпертексту, паралельно стає частиною “авторського колективу”. Як змінюється сам гіпертекст, так само постійно змінюються його автори. Таким чином відбувається художня комунікація адресанта та адресата. У таких текстах стає можливим поєднання творчого й дискурсивного підходів, що варто розглядати як проекцію принципу побудови тексту на сам текст [Сокол 2002, с. 78].

Сьогодні створенням художнього комунікаційного простору займається більше людей, аніж описом реалій сучасного світу. Символічна реальність має ряд важливих та характерних сучасному реципієнту властивостей, що кардинально відрізняється від повсякденного буття. Гіперреальність можемо охарактеризувати як світ художніх цінностей, що виникли внаслідок комунікативних зв'язків. Гіпертекст є тією надбудовою, що допомагає зрозуміти реальне кризь призму надреального, а художня література – рукотворною естетичною цінністю. Художня комунікація в інформаційному просторі створюється творцем-автором разом з читачем-співавтором, і при цьому бачення останнього визначається авторським.

Гіперлітература – це нова, якісно складніша форма відображення внутрішнього світу читача та продукування його естетично-сформованих уявлень прочитаного, вибираючи з множинного свій шлях самовираження ідейного бачення світу. Сприйняття та надбудова вищих текстових рівнів є динамічним, нелінійним та висхідним рухом. Працюючи з гіпертекстом, розглядаючи особливо уважно його підвид “художній гіпертекст”, можемо запропонувати визначення свого бачення: художній гіпертекст – це емоційно забарвлений твір нелінійного характеру з багатогранністю вибору прочитання образів та смислів.

Література

- Большой толковый словарь русского языка* / Уклад. Кузнецов С.А. – 1-е изд-е: СПб.: Норинт. – 1998. – 1536 с. *Вікі-енциклопедія*. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://wikipedia.org> *Гальперин И.Р.* Текст как объект лингвистического исследования. – 2-е изд. – М.: ООО Рохос. – 2004. – 137 с. *Дедова О.В.* Лингвистическая концепция гипертекста: основные понятия и терминологическая парадигма // *Вести. Москов. ун-та. – Сер. 9. Филология.* – 2001. – № 4. – С. 22-36. *Загнітко А.П.* Лінгвістика тексту. Теорія і практикум: наук.-навч. посіб. / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ. – 2006. – 289 с. *Злобина Ю.И.* Лингвистические особенности взаимосвязи художественных гипертекстов в пространстве иной культуры: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Барнаул, 2011. – 20 с. *История компьютера* / Исследовательский центр ARC. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://chernykh.net/content/view/96/151/> *Масалова М.В.* Гипертекстуальность как имманентная текстовая характеристика: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Ульяновск, 2003. – 23 с. *Мережинская А.Ю.* Художественная парадигма переходной культурной эпохи: Русская проза 80-90-х годов XX века. – К., 2001. – 326 с. *Панфилова С.С.* Смысловая структура англоязычного художественного текста в аспекте гипертекстуальности: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Москва, 2009. – 23 с. *Сергиенко П.И.* Лингвокогнитивные особенности электронного гипертекста: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Москва, 2009. – 20 с. *Сокол Л.В.* Гіпертекст і постмодерністський роман // *К: Слово і час.* – 2002. – №11. – С. 76-80. *Субботин М.М.* Теория и практика нелинейного письма (взгляд сквозь призму «Грамматологии» Ж.Деррида) // *Вопросы философии.* – 1993. – №3. – С. 33-41. *Українська мова. Енциклопедія* / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О., Заблук М.П. та ін. – 3-є видання зі змінами і доп. – К.: Вид-во «Укр.енцикл.» ім. М.П. Бажана. – 2007. – 856 с. *Чемеркін С.Г.* Стилiстика гіпертексту. // *Мовознавство.* – 2009. – № 5. – С. 79-87. *Baudrillard J.* Simulacres et simulation. – Paris: ÉDITIONS GALILÉE. – 1981 / Переклад Качалова А.С. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://existencia.livejournal.com/> *Engelbart D.* A Conceptual Framework for the Augmentation of Man's Intellect / SRI Summary Report AFOSR-3223. –1962. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.doungelbart.org/pubs/augment-3906.html> *Greco D.* Program in the History and Social Study of Science and Technology // *Hypertext '96: The Seventh ACM Conference on Hypertext.* – N.Y.: ACM. – 1996. – P. 85-92. *Harnad S.* Post-Gutenberg galaxy: The fourth revolution in the means of production of knowledge // *The Public-Access Computer Systems Review.* – 1991. – Vol. 2. – No 1. – P. 39-53. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://epress.lib.uh.edu/pr/v2/n1/harnad.2n1> *Hassan I.* The Dismemberment of Orpheus. – The University of Wisconsin Press. – 1982. – 315 p. *Kafalenos M.* Toward a Typology of Indeterminacy in Postmodern Narrative // *Comparative Literature.* – 1992. – Vol. 44, № 4. – P. 384. *McHale B.* Postmodernist Fiction. – London. – 1989. – 264 p. *Nelson T.* Literary machines. – Sausalito, CA: Mindful Press. – 1993. – 191 p.